

KAKKOSSUOMEN PERUSSANAKIRJA

Suomea toisena ja vieraana kielenä opis-keleva, joka haluaa oppia muutakin kuin kielen alkeet, »kohtaa ennen pitkää sanakirjaongelman» (Bessonoff 2000: 314). Viime vuosina on ilmestynyt ilahduttavan paljon laadukasta S2-oppimateriaalia, mutta sanakirjaongelma odottaa yhä ratkaisua. Ainoa erityisesti suomenoppijoille suunnattu suomen kielen sanakirja on — tai oli — Timo Nurmen laatima suppeahko Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille (Nurmi 1999), josta Salli-Marja Bessonoff (2000: 318) toteaa pääosin myönteisen arvionsa päätteeksi: »Varsinaiseksi 'kakkos-suomen perussanakirjaksi' ei tästä teoksesta mielestäni kuitenkaan ole, koska selityksissä ja lause-esimerkeissä *ulkomaalaisille*-näkökulma kovin usein on jäänyt huomiotta». Suomenoppijan erityistarpeita on itse asiassa ajateltu vain karsimalla hakusanojen määrää, ottamalla hakusanoiksi myös jonkin verran sanaryhmiä ja taivutusmuotoja ja antamalla hakusanoista niiden keskeiset taivutusmuodot. Kustantaja tekikin viisaasti vaihtaessaan kirjan nimeksi Nykysuomen keskeinen sanasto (Nurmi 2004).

Suomenoppijan sanakirjaongelma johtuu siitä, että yksikieliset suomen sanakirjat ja kaksikieliset sanakirjat, joissa suomi on lähtö- tai kohdekielenä, on laadittu ensi sijassa syntyperäisille suomenpuhujille. Syntyperäisten ja ei-syntyperäisten sanakirjankäyttäjien taidot ja tarpeet ovat kuitenkin varsin erilaiset, ja myös tekstin ymmärtäminen ja tekstin tuottaminen asettavat sanakirjalle erilaisia vaatimuksia.

Äidinkielisten tekstien ymmärtäminen aiheuttaa vain harvoin sellaisia on-

gelmia, joiden ratkaisemiseen tarvitaan sanakirjaa. Syntyperäinen suomenpuhuja saattaa tarkistaa, mitä *odelma* tai *orpana* merkitsevät tai mitä eroa on *optometrillä* ja *optometristillä*, mutta hänen ei tarvitse katsoa sanakirjasta, mitä vaikkapa *oksa* tarkoittaa. Itse asiassa suurin osa yksikielisten sanakirjojen sanoista on äidinkielisille käyttäjille tuttuja. Kielenoppijat sitä vastoin joutuvat hakemaan sanakirjoista aivan tavallistenkin sanojen merkityksiä ja törmäävät usein siihen, että yksikielisten sanakirjojen selitykset ovat sanastollisesti ja rakenteellisesti aivan liian vaikeita. Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan esimerkiksi *oksa* on »puun t. pensaan rungosta t. varresta kasvava (us. monihaarainen) haarauma, jossa neulaset, lehdet ja kukat kasvavat». Selityksessä ei ole syntyperäiselle suomenpuhujalle uutta leksikaalista tai ensyklopedista tietoa, mutta siinä on paljon sanoja, jotka ovat huomattavasti harvinaisempia kuin *oksa* ja pakottavat kielenoppijan uusiin sanahakuihin. Suomen kaltaisessa kielessä sanakirjojen käyttöä hankaloittaa lisäksi tietysti vielä se, että teksteissä — myös sanakirjojen selityksissä — esiintyvät taivutusmuodot saattavat poiketa huomattavasti sanakirjojen käyttämistä hakumuodoista.

Äidinkielistä tekstiä tuotettaessa yleis-kielen sanakirjasta etsitään yleensä tekstiyhteyteen sopivaa sanaa tai tarkistetaan joitakin sanan merkitykseen, muotoon tai käyttöön liittyviä seikkoja. Koska sanojen muotoa ja käyttöä koskeva tieto on syntyperäiselle kielenpuhujalle useimmiten itseltään selvää, tällaista tietoa löytyy yksikieli-

sistä sanakirjoista varsin vähän. KS:sta voi kyllä tarkistaa vaivatta esimerkiksi, miten *ori*-sana taipuu tai pitääkö kirjoittaa *oikein päin* vai *oikeinpäin*. Sen sijaan *ostos*-sanan taivutus on selvitetävä taivutustaulukon avulla ja *ostaa*-verbin käyttöesimerkitkään eivät kerro, pitääkö *ostaa jotakin jossakin* vai *jostakin* tai milloin pitäisi *ostaa jotakin joltakulta*, milloin *jostakin*. Kielenoppijalle tällainen tieto on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, sillä tuntemistaankin sanoista hän yleensä tietää vain pienen osan siitä, mitä syntyperäinen kielenkäyttäjät on varastoinut yksittäisistä sanoista mentaaliseen leksikoon.

Vaikka edistyneet kielenoppijat käyttävät yksikielisiä sanakirjoja selvästi enemmän kuin aloittelevat ja keskitason oppijat, kaikki ei-syntyperäiset kielenkäyttäjät turvautuvat lähes poikkeuksetta mieluummin kaksi- kuin yksikielisiin sanakirjoihin (Atkins ja Varantola 1998: 111–113). Kaksikielisten sanakirjojen käyttökelpoisuus riippuu kuitenkin siitä, mille tai minkäkieliselle kohderyhmälle ja millaista käyttötilannetta varten ne on laadittu. Leksikografian teoriassa pidetään ihanteena sitä, että kutakin kieliparia kohti olisi olemassa kaksi aktiivista ja kaksi passiivista eli yhteensä neljä kaksikielistä yleiskielen sanakirjaa (esim. Mugdan 1992). Niinpä esimerkiksi kieliparille suomi–saksa tulisi laatia

- aktiivinen suomi–saksa-sanakirja suomenkielisille käyttäjille saksankielisen tekstin tuottamiseen
- aktiivinen saksa–suomi-sanakirja saksankielisille käyttäjille suomenkielisen tekstin tuottamiseen
- passiivinen saksa–suomi-sanakirja suomenkielisille käyttäjille saksankielisen tekstin ymmärtämiseen
- passiivinen suomi–saksa-sanakirja saksankielisille käyttäjille suomenkielisen tekstin ymmärtämiseen.

On selvää, että tällaisia yksisuuntaisia ja yksitoimintoisia sanakirjoja voidaan jo pelkästään kustannussyistä tehdä vain aniharvoja kielipareja varten. Etenkin jos kieliparin toinen kieli on niin sanottu pieni tai harvinainen kieli, sanakirjat laaditaan yleensä ensisijaisesti tuon kielen syntyperäisiä puhujia varten. Esimerkiksi kaikki suomalais-saksalaiset ja saksalais-suomalaiset sanakirjat ovat pientä taskusanakirjaa lukuun ottamatta ilmestyneet Suomessa suomalaisten kustantajien toimesta, ja siksi niiden pääasiallisena markkina-alueena on Suomi ja pääasiallisena kohderyhmänä syntyperäiset suomenpuhujat. Tämä näkyy selvästi myös sanakirjojen rakenteessa ja sana-artikkelien sisällössä, niin kuin WSOY:n keskiuuren Suomi–saksa–suomi-sanakirjan (Böger, Diekmann, Lenk, Schröder ja Kärnä 2007) hakusanat *ori* ja *Hengst* osoittavat (samantapaisia esimerkkejä voisi poimia mistä tahansa muustakin Suomessa julkaistusta kaksikielisestä sanakirjasta):

HAKUSANA	VASTINE
ori	Hengst <i>m</i> -[e]s, -e
Hengst <i>m</i> -es, -e (<i>el</i>)	ori

Sanakirjan aktiivisessa suomi–saksa-osassa esitetään kieliopillista tietoa vain hakusanan vastineesta, sillä oletusarvona on se, että hakusana on käyttäjälle tuttu. Passiivisessa saksa–suomi-osassa sen sijaan annetaan tietoa hakusanasta, sillä nyt oletetaan, että käyttäjä tuntee vastineen mutta ei hakusanan merkitystä — siksi sulkeissa »eli» eli »eläintiede» — saati sen eri muotoja. Mikäli kyseessä olisi ensi sijassa saksankielisille käyttäjille suunnattu aktiivinen saksa–suomi-sanakirja, taivutustiedot pitäisi tietysti liittää (myös) *ori*-vastineeseen. Vielä selvemmin aktiivisen suomi–saksa- ja passiivisen saksa–suomi-osan ero tulee ilmi kun verrataan verbiartikkeleita:

ostaa kaufen, ein/kaufen; ~ *halvalla* günstig t. billig ein/kaufen; ~ *käteisellä* bar [be]zahlen; ~ *luotolla* auf Kredit kaufen; ~ *luottokortilla* mit der Kreditkarte t. per Kreditkarte [ein/]kaufen; ~ *jkille jtak lahjaksi* etw. als Geschenk für jmdn kaufen; *mistä ostit nuo kengät?* – *tavaratalosta* wo hast du diese Schuhe gekauft? – im Warenhaus; (*kuv*) ~ *sika säkissä* die Katze im Sack kaufen

kaufen ostaa, tehdä ostoksia, asioida

Jo näiden muutamien esimerkkien valossa suomenoppijoiden sanakirjaongelma ja sen syyt ovat ilmeiset. Ongelman ratkaisukin on periaatteessa yksinkertainen: aletaan tehdä suomenoppijoille omia sanakirjoja. Mutta millaisia? Koska ensisijaisesti ei-suomenkielisille tarkoitettuja kaksikielisiä sanakirjoja ei ehkä joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta kannata ryhtyä pienen kysynnän takia laatimaan, voitaisiin ainakin olemassa olevia kaksikielisiä sanakirjoja kehittää niin, että ne vastaisivat entistä paremmin myös ei-suomenkielisten käyttäjien tarpeita. Suomenoppijoiden kielitausta on nykyisin kuitenkin niin laaja, että vain murto-osalle näistä kielistä on ylipäättään mahdollista laatia sellaisia kaksikielisiä sanakirjoja, joissa suomi on lähtö- tai kohdekielenä. Siksi ehdottomasti tehokkain ratkaisu suomenoppijoiden sanakirjaongelmaan olisi laadukas suomenkielinen oppijan sanakirja.

MIKÄ ON OPPIJAN SANAKIRJA?

Leksikografian teoriassa oppijan sanakirjalla tarkoitetaan yleensä ei-syntyperäisiä edistyneitä kielenoppijoita varten laadittua yksikielistä sanakirjaa. Pelkkä kohderyhmän määrittely ei kuitenkaan vielä tee sanakirjasta oppijan sanakirjaa, vaan se, miten kielenoppijoiden erityistarpeet on otet-

tu huomioon sanakirjan suunnittelussa ja toteutuksessa. Ensimmäisenä varsinaisena oppijan sanakirjana pidetään A. S. Hornbyn vuonna 1948 ilmestynyttä Oxford Advanced Learner's Dictionarya (sen edeltäjästä ks. Cowie 1999: 33–51), joka sai varteen otettavan kilpailijan vasta 30 vuotta myöhemmin, kun Longman Dictionary of Contemporary English ilmestyi vuonna 1978 (Procter 1978). Sittemmin markkinoille on tullut useita muitakin englanninkielisiä oppijan sanakirjoja, viimeksi vuonna 2002 Macmillan English Dictionary for Advanced Learners (= MED; uudistettu laitos 2007). Myös ranskalaisella kielialueella tällä sanakirjatyypillä on jo pitkät perinteet — uranuurtaja on Dubois'n Dictionnaire du français contemporain vuodelta 1966 — kun taas ensimmäinen saksankielinen oppijan sanakirja, Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache (= LGDaF), ilmestyi vasta 1993 (uudistetut laitokset 1999 ja 2008) ja ensimmäinen ruotsinkielinen oppijoille suunnattu sanakirja Natur och Kulturs Svenska Ordbok vuonna 2001 (= NOKSO; laajennettu laitos Natur och Kulturs Stora Svenska Ordbok 2006).

Vaikka oppijan sanakirjat ovatkin kehittyneet valtavasti sitten Hornbyn aikojen ja uusia sanakirjoja tai olemassa olevien sanakirjojen täysin uudistettuja laitoksia ja parannettuja painoksia ilmestyy jatkuvasti, tietyt perusratkaisut ovat pysyneet jokseenkin muuttumattomina ja vakiinnuttaneet oppijan sanakirjan omaksi sanakirjatyypikseen. Rundellin (2008: 222–223) mukaan oppijan sanakirjoille ovat alusta alkaen olleet tyypillisiä seuraavat neljä periaateetta: (1) Sana-aines on tarkoin rajattu. Hakusanoja on huomattavasti vähemmän kuin yksikielisissä yleissanakirjoissa, ja hakusanojen selityksissäkin pyritään käyttämään vain kielen keskeistä sanastoa. (2) Hakusanoista annetaan paljon kieliopillista ja syntaktista tietoa. Erityisesti verbin täy-

dennykset pyritään kuvaamaan systemaattisesti. (3) Esimerkit on valittu niin, että ne antavat mahdollisimman monipuolisen kuvan hakusanan käyttömahdollisuuksista. Korpusten käyttö on muuttanut jonkin verran myös oppijan sanakirjojen esimerkistöä, mutta esimerkkien pedagoginen perusteltavuus on säilynyt. (4) Hakusanojen käyttöä valaistaan usein syntaktisten sanaliittojen, kollokaatioiden ja fraseologisten ilmausten avulla. Näiden merkitys on korostunut entisestään konstruktivistisen oppimiskäsitteiden myötä.

Oppijan sanakirjan tulisi periaatteessa toimia yhtä lailla sekä vieraan kielen ymmärtämistä että sen tuottamista vaativissa käyttötilanteissa (reseptiivinen ja produktiivinen funktio) ja tukea vielä lisäksi vieraan kielen oppimista (pedagoginen funktio). On kuitenkin selvää, että yksi ja sama sanakirja ei voi vastata kaikkiin kolmeen käyttötarkpeeseen tasavertaisesti, ja yleensä produktiivinen funktio painottuu muiden kustannuksella, vaikka tavoiteltaisiinkin kolmitoimintaisuutta (Zöfgen 1994: 18–28).

Oppijan sanakirjat sisältävät yleensä enemmän luetteloita ja taulukoita kuin yleiskielen sanakirjat. Useimmiten ne sijoitetaan joko ennen hakusanaluetteloa tai sen jälkeen, mutta oppijan sanakirjoille on tyypillistä myös se, että suppeahkoja taulukoita ja tietoisikun kaltaisia tekstilaatikoita on sana-artikkelien lomassakin niitä täydentämässä. Tekstilaatikoissa voi olla sekä kohdekieleen että kohdekulttuuriin liittyvää tietoa, ja usein sana-artikkelien joukkoon ripotellaan myös kaavioita ja piirroskuvia selventämään sanojen merkityksiä ja sanojen välisiä merkityssuhteita.

SUOMENKIELINEN OPIIJAN SANAKIRJA

Suomenkielisen oppijan sanakirjan kohderyhmänä olisivat ei-syntyperäiset suo-

menoppijat, mutta on tärkeää pohtia, minkä tasoiset oppijat tällaista sanakirjaa eniten tarvitsisivat ja siitä eniten hyötyisivät. Yleensä oppijan sanakirjat on tarkoitettu edistyneille kielienoppijoille, ja suomenkielinen oppijan sanakirjakin voitaisiin suunnata ensi sijassa sellaisille oppijoille, joiden kielitaito sijoittuu jonnekin Eurooppalaisen viitekehysten taitoasteikkojen B2/C1 paikkeille. Tämän kohderyhmä on tietysti vielä sangen heterogeeninen, ja syytä olisi miettiä ainakin sitä, missä määrin suomea toisena ja suomea vieraana kielenä opiskelevien tarpeet ja valmiudet olisi otettava erikseen huomioon. Vaikka sanakirjan ensisijainen kohderyhmä tulisi määrittellä mahdollisimman tarkoin, olisi sanakirjan toteutuksessa kuitenkin pyrittävä löytämään sellaisia ratkaisuja, jotka vastaisivat mahdollisimman monien S2-oppijoiden tarpeita.

Myös sanakirjan käyttötarkoitus olisi pyrittävä määrittelemään melko yksiselitteisesti ennen varsinaiseen sanakirjatyöhön ryhtymistä. Parhaimmillaanhan oppijan sanakirjan pitäisi tukea niin vieraan kielen ymmärtämistä ja tuottamista kuin sen oppimistakin. Koska edistynyt kielienoppija voi hyödyntää yksikielisten yleissanakirjojen sisältämää tietoa paremmin suomenkielisen tekstin ymmärtämisessä kuin tuottamisessa, oppijan sanakirjan olisi syytä tarjota ennen muuta suomenkielisen tekstin tuottamista tukevaa tietoa muun muassa kollokaatioista ja verbirektiosta.

Oppijan sanakirja on yleensä **sanakirja**. Perinnäistä julkaisumuotoa voidaan perustella sillä, että oppijan sanakirja on tarkoitettu myös kielienoppimisen apuvälineeksi ja käytettäväksi esimerkiksi opetustilanteissa. Olisi varmasti syytä laatia sanakirjasta myös sähköinen versio, mutta silloin ei tulisi tyytyä pelkästään julkaisemaan painettua sanakirjaa sähköisessä muodossa, vaan koko aineisto tulisi muo-

kata ja täydentää hypertekstimuotoon (ks. esim. Storrer 2001).

KEHYSTEKSTIT

Sanakirjan ytimen muodostavat sana-artikkelit, mutta sanakirjoissa on myös muita tekstielementtejä, niin sanottuja kehystekstejä, joiden laajuus, sisältö ja sijoittelu voivat vaihdella sanakirjoissa varsin paljon. Tärkeimpiä kehystekstejä ovat sanakirjan käyttäjälle tarkoitetut ohjeet, jotka sisältävät tietoa hakusanojen muodosta, sana-artikkelien rakenteesta, sisällöstä ja typografiasta. Käyttäjätutkimuksissa on kuitenkin todettu, että sanakirjojen käyttöohjeita ei juuri lueta, vaikka niiden sisältämä tieto on käytön kannalta aivan oleellista (Engelberg ja Lemintzer 2001: 71). Erityisesti oppijan sanakirjan laatijoille tämä on suuri haaste, sillä kohderyhmällä ei välttämättä ole tarvittavaa tietoa sanakirjojen käytöstä ja kielitaito ei riitä yksityiskohtaisten ohjeiden lukemiseen. Siksi käyttöohjeet muokataan yleensä malliartikkeleiksi, joiden avulla havainnollistetaan keskeiset hakutoiminnot: miten sana löytyy, miten sanan merkitys löytyy, miten sana-artikkelista löytyy tietoa esimerkiksi sanan taivutuksesta ja käytöstä ja miten sanakirjan avulla voi kartuttaa sanavarastoa (vrt. MED 2007: ix–xi).

Leksikografian teoriassa on pohdittu paljon sitä, minkä verran sanakirja voi ja minkä verran sen pitäisi sisältää kieliopillista tietoa (esim. Mogens 2005; Wellmann 1996). Koska kieliopin ja leksikon raja on sumea, kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta, ja kieliopillisen tiedon tarve samoin kuin sen määrä ja laatu määräytyvät ensisijaisesti sanakirjatyyppin mukaan. Tosin myös kielikohtaiset seikat, ennen muuta kielen morfologinen rakenne, vaikuttavat siihen, minkä verran ja millaista kieliopillista tietoa sanakirjassa on oltava. Kieliopillinen tieto voidaan sijoittaa sana-

artikkeleihin, sana-artikkelien lomaan tai kokonaan hakusanaluettelon ulkopuolelle kehystekstiin.

Oppijan sanakirjoille on tyypillistä, että ne sisältävät enemmän kieliopillista tietoa kuin tavalliset yleiskielen sanakirjat. Tämän tiedon sijoittelussa voidaan noudattaa sitä periaatetta, että sana-artikkeleihin sisällytetään vain se, mikä koskee pelkästään kyseistä hakusanaa, kun taas muu sanakirjaan haluttava kielioppitieto sijoitetaan kehysteksteihin. Suomenkielisessä oppijan sanakirjassa esimerkiksi taivutus- ja astevaihtelutyypin kokoava esitys voidaan sijoittaa kehysteksteihin, hakusanan taivutusparadigma sen sijaan sana-artikkeliin. Kehysteksteissä olisi varmasti hyödyllistä käsitellä astevaihtelun lisäksi myös muut keskeiset konsonantti-vaihtelut ja tärkeimmät vokaalivaihtelut. Lisäksi voitaisiin esitellä keskeiset kieliopilliset kategoriat, ainakin sijamuodot (Bessonoff 2000: 318), ja jonkin verran morfosyntaksia, esimerkiksi objekin sijanvaihtelu. Tietysti on mahdollista liittää sanakirjaan lyhyt peruskielioppikin, mutta sanakirjan ja kieliopin yhdistäminen toimii paremmin sähköisissä sovelluksissa kuin perinteisessä painetussa sanakirjassa.

Ei-syntyperäinen kielenkäyttäjä tarvitsee kieliopin ohella yksityiskohtaista tietoa myös sanojen käyttöalasta (Atkins 2008: 46–47) eli niiden tyylilajista ja sävystä, mutta myös siitä, onko kyseessä alueellinen variantti tai jonkin erikoisalan sana. Siksi oppijan sanakirjan kehysteksteistä tulisi käydä ilmi, millaista tyyllilajien ja sävyjen jaottelua sanakirjassa käytetään, minkä erikoisalojen sanastoa sanakirjaan on otettu mukaan ja millaisin lyhentein niihin viitataan sana-artikkeleissa.

Oppijan sanakirjoissa saattaa olla myös muuta erityisesti kielen oppimista tukevaa aineistoa. Esimerkiksi MED, joka on kehitetty pitkälti yhteistyössä kielenopettajien

▷

ja kielenoppijoiden kanssa, sisältää hakusanaluettelon keskelle sijoitetun noin sata-sivuisen »kielioppaan», jossa käsitellään sanaston ja kielitiedon ohella akateemisen ja ammatillisen kirjoittamisen erityispiirteitä laajan oppijan korpuksen pohjalta.

HAKUSANAT

Yksikielisiin yleisanakirjoihin pyritään yleensä sisällyttämään paljon hakusanoja, ja esimerkiksi KS:ssa niitä on kansitekstin mukaan noin 100 000. Oppijan sanakirjoissa sitä vastoin hakusanoja on yleensä huomattavasti vähemmän, mutta yksittäiset sana-artikkelit ovat laajoja, koska niihin pyritään sisällyttämään helposti omaksuttavassa muodossa niin hakusanan reseptiiviseen kuin produktiiviseenkin käyttöön liittyvää tietoa. Esimerkiksi NOKSO:n laajennetussa laitoksessa on noin 50 000 hakusanaa ja sanontaa ja LGDaF:ssa noin 66 000 (MED ei ilmoita hakusanojen kokonaismäärää lainkaan), joten edistyneillekään suomenoppijoille suunnatun oppijan sanakirjan ei tarvitsisi sisältää kuin noin puolet KS:n hakusanojen määrästä.

Koska oppijan sanakirja on selektiivinen sanakirja, jonka pitäisi kattaa kielen keskeiset sanavarat, hakusanat olisi tarkoituksenmukaista valita laajoista korpuksista kerättävien frekvenssitietojen perusteella. Frekvenssitietoja voitaisiin käyttää hyväksi myös sana-artikkelien muokkauksessa esimerkiksi niin, että noin 10 000 yleisimmän sanan kuvauksessa kiinnitettäisiin erityisesti huomiota siihen, miten niitä käytetään tekstiä tuottaessa. Tällaisen sanamäärän katsotaan nimittäin riittävän tyydyttämään suuren osan edistyneenkin kielenoppijan kommunikointitarpeista ja muodostavan hänen aktiivisen kielitaitonsa perustan (vrt. MED 2007: viii).

Oppijan sanakirjoissa hakusanat esitetään yleensä aakkosjärjestyksessä. Aak-

kosjärjestys puoltaa paikkaansa ennen muuta sanakirjan reseptiivisessä käytössä, kun taas produktiivisessa käytössä ja oppimistarkoituksessa sanojen temaattinen järjestys voisi olla eduksi (Jackson 2002: 155–158). Hakutoimintojen kannalta aakkosjärjestys on kuitenkin luontevin ratkaisu jo pelkästään siksi, että se vastaa parhaiten tavallisen sanakirjan käyttäjän odotuksia ja valmiuksia. Tiukasta aakkosjärjestyksestä voitaisiin tosin poiketa, jos halutaan erityisesti osoittaa, että jollakin perussanalla on runsaasti johdoksia tai että sitä käytetään monipuolisesti yhdyssanojen määrite- ja/tai edusosana. Tällöin esimerkiksi hakusanan *oksa* kanssa samaan sana-artikkeliin voitaisiin sijoittaa myös sanat *oksainen*, *oksasakset* ja *puunoksa*.

Suomen yleiskielen sanakirjoissa hakumuotona on yleensä sanan perusmuoto, ja esimerkiksi KS:ssa tästä periaatteesta poiketaan vain silloin, kun perusmuoto on teoreettinen tai se puuttuu kokonaan. Hakusanoina on myös sellaisia taivutusmuotoja, jotka perustuvat eri vartaloon kuin perusmuoto, esimerkiksi *älkää ~ älkäämme ~ älköön ~ älkööt ~ älä* tai *parempi ~ paras*. Oppijan sanakirjaan olisi vähemmän edistyneiden kielenoppijoiden takia syytä ottaa hakusanoiksi jonkin verran myös sellaisia taivutusmuotoja, joiden vartalot poikkeavat selvästi perusmuodosta (esim. *käden ~ kättä*, *kynnen ~ kynttä*, *kahden ~ kahta*, *miehen*, *teiden* jne.). Nurmi (1999) tekeekin näin, tosin hieman satunnaisen tuntuisesti, sillä hakusanoina ovat esimerkiksi *käden* mutta ei *kättä*, *kadon* mutta ei *katteen* ja niin edelleen.

Monisanaiset ilmaukset ovat usein sekä sanakirjan laatijan että sen käyttäjän kompastuskivi. Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille (Nurmi 1999) aakkostaa monisanaisia ilmauksia hakusanaluetteloon ilmauksen ensimmäisen sanan mukaan, esimerkiksi *omat koirat purevat* löytyy heti

hakusanan *omatekoinen* jäljestä. Ilman käyttäjätutkimuksia on mahdotonta arvioida esitystavan haittoja ja hyötyjä. Oppijan sanakirjassa voitaisiin ehkä kiteytyneitä sanaliittoja, sellaisia kuin *omin päin*, ajatella omina hakusanoina, kun taas fraseologiset ilmaukset tuntuisi luontevalta sijoittaa leksikografisen perinteen mukaisesti ilmauksen ydinsanan alle.

Monista oppijan sanakirjoista löytyy keskeisen sanaston lisäksi jonkin verran kohdekulttuurille tyypillisiä käsitteitä, sillä usein oppijan sanakirjan tehtäväksi katsotaan myös kohdekulttuurisen tiedon välittäminen. Tällaisten hakusanojen valinta vaatii kuitenkin paljon harkintaa, sillä raja oppijan sanakirjan ja ensyklopedisen oppijan sanakirjan välillä on liukuva (Engelberg ja Lemnitzer 2001: 15–16).

SANA-ARTIKKELIT

Atkinsin (2008: 36) mukaan sanakirja-artikkelin tulisi sisältää ensinnäkin tietoa hakusanan muodosta ja merkityksestä ja toisaalta tietoa hakusanan suhteesta muihin sanoihin ja niiden merkityksiin. Sanakirjan kohde-ryhmästä ja käyttötarkoituksesta riippuu, mitkä näistä osa-alueista eri sanakirjoissa painottuvat, mikä on niiden keskinäinen suhde ja esitysjärjestys ja miten ne esitetään konkreettisissa sana-artikkeleissa.

Suomen kielen yleissanakirjoissa hakusanan **muotoa** koskeva tieto on pääosin morfologista, sillä foneettista tietoa tarvitaan ainoastaan vierasperäisistä hakusanoista ja ortografinen tieto, sikäli kun se ei sisälly jo itse hakusanaan, rajoittuu yleensä sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamiseen. Suomalaisessa oppijan sanakirjassa foneettisen tiedon tarve on vähäinen, sillä hakusanoiksi tuskin valikoituu montakaan vierassanaa, ja yleiset kirjoitus- ja ääntöasun vastaavuutta koskevat periaatteet voidaan esittää kehystekstissä. Suo-

men kielen tavutuskin on niin säännönmukainen, ettei jokaisen hakusanan hahmoa tarvitse pirstoa tavujaon osoittimilla (toisin Nurmi 1999). Jos tavutuksen yleiset periaatteet esitetään kehystekstissä, vain poikkeukset tarvitsee mainita hakusanojen yhteydessä.

Perussanojen ja johdosten taivutustiedot osoitetaan suomen laajoissa yksikielissä sanakirjoissa hakusanan jäljessä olevin rivinyllisin numeroin ja kirjaimin, joilla viitataan kehystekstissä oleviin taivutus- ja astevaihtelutaulukoihin. Ei-syntyperäisen sanakirjankäyttäjän, joka joutuu usein tarkistamaan taivutustietoja, tarvitsee selata sanakirjaa ahkeraan, eikä taivutus- ja astevaihtelutaulukkojen sisältämän tiedon sovellukseen liene aivan ongelmatonta. Siksi suomenkielisessä oppijan sanakirjassa olisi syytä esittää kaikkien taipuvien sanojen tärkeimmät taivutusmuodot heti hakusanan jäljessä, niin kuin Nurmi (1999) tekee. Taivutusmuotojen perusteella erottuvat verbit ja nominit heti toisistaan, ja jos adjektiivista vielä annettaisiin vertailumuodot, taipuvien sanojen sanaluokkia ei tarvitsisi lainkaan mainita. Yleisimpien pronomien epäsäännölliset taivutusparadigmat voitaisiin puolestaan esittää taulukkomuodossa kyseisen sana-artikkelin ohessa.

Taivutustietojen esittäminen sana-artikkeleissa ei tietenkään korvaa kehystekstin taivutus- ja astevaihtelutaulukoita, sillä vain niiden avulla voi saada systemaattisen kuvan eri taivutus- ja astevaihtelutyypeistä. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että hakusanoihin olisi liitettävä edelleen myös näihin taulukoihin viittaavat numerot ja kirjaimet. Olisi kuitenkin syytä miettiä, tarvitaanko oppijan sanakirjassa niin hienojakoista taivutustyyppien jaotusta kuin yksikielissä yleissanakirjoissa, vai voitaisiinko taivutustyyppiä niputtaa niin, että ne vastaisivat paremmin S2-oppikirjojen käyttämiä luokituksia.

▷

Hakusanan **merkitystä** tulisi Atkinsin (2008: 44) mukaan tarkastella sana-artikkeleissa kahdesta näkökulmasta: Ensinnäkin pitäisi tehdä ero sanan erilaisten merkitystyyppien välillä (denotatiivinen, konnotatiivinen, kuvaannollinen, affektiivinen jne.) ja toiseksi selittää sanan merkitys tai merkitykset. Merkitystyypeistä oppijan sanakirjoissa käsitellään yleensä vain sanan denotatiivinen peruserkitys ja mahdollinen kuvaannollinen merkitys, mutta esimerkiksi MED selvittää melko laajasti myös joidenkin sanojen metaforista käyttöä.

Merkityksen leksikografinen kuvaus voidaan ajatella kolmivaiheiseksi (Weber 2003: 171–172): Merkitys luokitellaan semanttis-pragmaattisen tiedon pohjalta, se määritellään parafrasein ja sitä kuvaillaan synonyymien ja esimerkkien avulla. Kuvauksen lähtökohtana on sanan merkitysvarianttien luokittelu. Polyseemiset sanat käsitellään yhden ja saman hakusanan alla (toisin kuin homonyymiset sanat), mutta eri merkitysvariantit kuvataan sana-artikkelin sisällä omissa, yleensä numeroin toisistaan erotetuissa jaksoissa. Tällä tavoin saattaa syntyä erittäin pitkiä sana-artikkeleita, ja jokainen sanakirjan käyttäjä tietää, miten työlästä niistä on löytää juuri se merkitysvariantti, jota on etsimässä. MED on ratkaisut ongelman hyvin käyttäjäystävällisellä tavalla: jos sanalla on vähintään viisi eri merkitysvarianttia, sana-artikkelin alussa on sisällysluettelo, jonka avulla eri variantit löytyvät helposti. Tämä nopeuttaa huomattavasti oikean merkitysvariantin etsimistä ja antaa samalla jonkinlaisen käsityksen hakusanan monimerkityksisyydestä.

Sanakirjamääritelmät eivät yleensä ole oikeastaan määritelmiä lainkaan, vaan pikemminkin selityksiä tai parafraseja (Schlaefler 2002: 97). Niiden sisällöstä ja rakenteesta, ylipäättään koko tekstilajista, on kirjoitettu leksikografisessa tutkimuskirjallisuudessa paljon, mutta teoreettisis-

sa pohdinnoissa käytännön sanakirjatyön mahdollisuudet ja rajoitukset ovat helposti unohtuneet. Sanakirjoja on usein ja aivan syystäkin moitittu siitä, että sanojen selitykset ovat puutteellisia tai harhaanjohtavia. Kielenoppijan kannalta voi kuitenkin moitteetonkin selitys olla ongelmallinen siksi, että siinä esiintyy vieraita ja vaikeita sanoja, joiden ymmärtäminen vaatii uusia sanahakuja. Lukiessaan esimerkiksi KS:sta *olut*-sanan selitettä »maltaista, humalista ja vedestä käyttämällä valmistettu alkoholipitoinen mallasjuoma» syntyperäinen sanakirjankäyttäjä todennäköisesti ilahtuu informatiivisesta, melkein pä tietosanakirjamaisesta määritelmästä, kun taas kielenoppija on varmasti ymmällään eikä tiedä, mitä *maltaat*, *humalat* ja *käyttäminen* voisivat tarkoittaa. Yksikielisissä yleissanakirjoissa etenkin adjektiivien merkityksen selitys korvataan usein synonyymisillä ilmauksilla, jotka saattavat olla hakusanaa huomattavasti harvinaisempia — esimerkiksi *ovela* on KS:n mukaan »viekas; neuvokas, nokkela» — ja siksi oppijan kannalta ongelmallisia.

Englanninkielisissä oppijan sanakirjoissa on kiinnitetty paljon huomiota selitteissä käytettäviin sanoihin, ja useimmat oppijan sanakirjat pyrkivät käyttämään selitteissään vain kielen keskeisintä sanastoa (Cowie 1999: 156–162; Jackson 2002: 133–135). Tämä luonnollisesti vaikeuttaa hyvien selitteiden laatimista, ja periaatteesta joudutaan usein tinkimään. Kun lisäksi vielä selitteen syntaktinen rakenne tulisi pyrkiä säilyttämään mahdollisimman yksinkertaisena ja koko selite mahdollisimman lyhyenä ja ytimekkäänä, sanojen merkityksen kuvaus on todellinen haaste oppijan sanakirjan laatijoille. Suomenkielisen oppijan sanakirjan selitteissä tulisi esimerkiksi välttää lauseenvastikkeita ja infiniittisiä rakenteita, mahdollisuuksien mukaan myös hankalia ja perusmuodosta poikkeavia taivutusmuotoja.

Oppijan sanakirjojen erityispiirre on se, että yksittäisten sanojen ja sanakenttien merkityksiä valaistaan kuvien ja piirrosten avulla (Rundell 2008: 240). Kuvien käyttöä puoltaa niiden havainnollisuus, ja erityisen käyttökelpoisia ne ovat joidenkin sanakenttien ja paronyymisten merkityssuhteiden kuvaamisessa.

Hakusanan muotoa ja merkitystä koskevan tiedon lisäksi sana-artikkelien tulisi sisältää tietoa **hakusanan suhteesta muihin sanoihin ja niiden merkityksiin**. Koska oppijan sanakirjat pyrkivät tukemaan erityisesti kielen tuottamista, sanojen välisiä syntagmaattisia suhteita koskevalla tiedolla on niissä aivan keskeinen sija (Jackson 2002: 84, 134–139). Verbirektion ja kollokaatioiden leksikografinen kuvaus on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi (Atkins 2008: 46–47). Verbirektio voidaan ilmaista joko eksplisiittisesti, jolloin käytetään yleensä jonkinlaisia rektiokaavoja, tai kontekstuaalisesti, jolloin rektiotiedot sisällytetään esimerkkeihin. Jälkimmäisessä tapauksessa sanakirjan käyttäjältä vaaditaan hyvää kielitietoa ja -taitoa, jotta hän pystyy seulomaan täydennykset lauseyhteydestä, määrittelemään niiden muodon ja soveltamaan sitten tietoa omassa tuotoksessaan. Siksi englanninkielisissä oppijan sanakirjoissa onkin aivan alusta lähtien suosittu verbirektion eksplisiittistä kuvausta, joskin kuvaustapa on vaihdellut hyvin paljon (Cowie 1999: 150–156). Joissakin etenkin vanhemmissa sanakirjoissa käytetään hankalasti hahmottuvia lingvistisiä koodeja, mutta uudemmissa sanakirjoissa pyritään yleensä mahdollisimman läpinäkyvään ja yksinkertaiseen esitystapaan. (Dziemianko 2006: 8–19.) Käyttäjän kannalta toimivin ratkaisu lienee se, että rektiotiedot esitetään eksplisiittisesti jonkinlaisten läpinäkyvien rakennekaavojen muodossa, joita sitten havainnollistetaan esimerkein.

Myös suomenkielisessä oppijan sanakirjassa verbirektioon tulee kiinnittää erityistä huomiota, onhan sen todettu tuottavan ei-syntyperäisille suomenoppijoille huomattavia vaikeuksia (Jönsson-Korhola ja White 1999: 5). Suomen sanojen rektiota käsittelevässä suomenoppijoille suunnatussa oppikirjassa Tarkista tästä (Jönsson-Korhola ja White 1999) rektioiden kuvataan sijamuotoihin perustuvien kaavojen avulla, esimerkiksi »ostaa + N elä/abl». Oppikirjassa näin lingvistinen kuvaustapa puoltaa hyvin paikkaansa, mutta oppijan sanakirjassa olisi varmasti tarkoituksenmukaisempaa kuvata rektioiden eksplisiittisten rakennekaavojen avulla, joissa sijamuodot korvattaisiin pronomien taivutusmuodoilla. KS:n sana-artikkeleista löytyy satunnaisesti sellaisia rektiokaavoja kuin esimerkiksi *kysyä*-verbin jäljessä oleva »Kysyä jkltä jtk». Esitystapaan liittyy kuitenkin joitakin ongelmia. Ensinnäkin tottumaton sanakirjan käyttäjä sekoittaa helposti pronomineista *joku* ja *jokin* käytettävät lyhenteet. Ehkä oppijan sanakirjassa voitaisiin käyttää selkeyden vuoksi pelkästään *jokin*-pronominin muotoja, todetaanhan Isossa suomen kieliopissakin (ISK 2004: 731), että »*joku*- ja *jokin*-pronomineja käytetään paljolti samoissa yhteyksissä» ja »*jollekulle*-tyyppiset muodot ovat harvinaisia». Molempien muotojen käyttöä tosin puoltaisi se, että pronomien kautta henkilöviitteisten ja ei-henkilöviitteisten rektiötäydennysten välinen ero tulisi selvästi esiin jo rektiokaavassa, mutta yhtä hyvin henkilöviitteisyys voidaan ilmaista myös rakennekaavoja täydentävissä esimerkeissä. Samalla voitaisiin luopua pronomien lyhenteistä kokonaan ja laatia rakennekaavat muotoon: *ostaa joltakin ~ jostakin jotakin*. Toinen ongelma on se, että pronominaaliset rakennekaavat häivyttävät partitiivi- ja totaaliobjektin ja samalla rajapakoisten ja rajahakuisten verbien välisen eron (*rakastaa jotakin – unohtaa jotakin*). Olisi tietysti

mahdollista käyttää rajahakuisten verbien rakennekaavoissa sellaisia muotoja kuin *unohtaa (?) jokin*, mutta parempi vaihtoehto on varmasti objektin sijanvaihtelun osoittaminen esimerkkien avulla.

Kollokaatiot ovat vakiinnuttaneet asemansa oppijan sanakirjoissa huomattavasti myöhemmin kuin verbirektio. Kollokaatio on käsitteenä sumearajainen, ja leksikografiassa sillä tarkoitetaan yleensä hyvin laajasti joko kahden (tai useamman) sanan syntaktista yhteenkuuluvuutta tai poikkeuksellisen tiheää myötäesiintymistä (Atkins 2008: 47; Herbst ja Klotz 2003: 83–84). Sanakirjoissa kollokaatioiden pitäisi olla sekä helposti tunnistettavissa että helposti löydettävissä. Tunnistettavuudella tarkoitetaan sitä, että kollokaatioiden tulisi erottua muusta esimerkkiaineistosta. Siksi esimerkiksi MED:n sana-artikkeleissa kollokaatiot on erotettu esimerkeistä typografisesti, ja lisäksi joidenkin runsaasti kollokoivien sanojen yhteyteen on koottu erityinen kollokaatiolaatikko. Leksikografian teoriassa pidetään ohjenuorana sitä, että kollokaatiot tulisi esittää tekstin tuottamiseen tarkoitettussa sanakirjassa kollokaatioparin semanttisesti itsenäisen niin sanotun perusanan alla, kun taas tekstin ymmärtämiseen tarkoitettussa sanakirjassa kollokaation pitäisi löytyä kollokaatin kohdalta (Engelberg ja Lemnitzer 2001: 189–191). Koska oppijan sanakirja on tarkoitettu sekä tekstin tuottamiseen että tekstin ymmärtämiseen, kollokaatioiden pitäisi löytyä kummankin kohdalta.

Syntagmaattisen tiedon merkitys on lisääntynyt oppijan sanakirjoissa lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin toisen ja vieraan kielen oppimisessa on alettu korostaa yksittäisten sanojen sijaan yhä enemmän leksikaalisten suhteiden ja sanaliittojen merkitystä kielenoppimisessa, ja toisaalta korpuslingvistiikka on avannut aivan uudet mahdollisuudet kerätä tietoa sanojen

myötäesiintymistä (Rundell 2008: 223, 227). Korpuslingvistiikka on vaikuttanut mullistavasti myös esimerkkeihin, joilla oppijan sanakirjassa on aina ollut tärkeä sija. Leksikografiassa esimerkkien keskeinen tehtävä on yhtäältä valaista hakusanan merkitystä ja toisaalta kuvailla sen käyttöalaa, tyypillisiä käyttötilanteita ja suhdetta muihin sanoihin (Herbst ja Klotz 2003: 56). Nykyisin ollaan yksimielisiä siitä, että sanakirjat tulisi työstää laajojen korpusten pohjalta ja esimerkit poimia korpuksista. Oppijan sanakirjoissa aidot korpusesimerkit ovat kuitenkin ongelmallisia, ja käytäntönä onkin muokata niitä käyttötarkoitukseen sopiviksi useimmiten yksinkertaistamalla sanastoa ja rakenteita. Tällaiset korpus-esimerkkien pohjalta muokatut esimerkit vastaavat aitoja korpusesimerkkejä paremmin pedagogisen leksikografian tarpeita, ja toisaalta ne antavat luotettavamman kuvan aidosta kielenkäytöstä kuin keksityt esimerkit. (Herbst ja Klotz 2003: 60.)

HAASTE

Suomen kielen keskeisistä »suurista sanakirjahankkeista» (Hakanen 1994: 119) enimmäkseen on toteutettu ja loputkin hyvää vauhtia toteutumassa. Kielitoimiston sanakirja I–III (2006) edustaa jo suomen yleiskielen (painettujen) sanakirjojen kolmatta polvea ja Suomen sanojen alkuperä (1992–2000) suomen kielen etymologisten sanakirjojen toista polvea. Suomenkielinen oppijan sanakirja täydentäisi tätä hienoa sanakirjojen sarjaa ja kuuluisi ehdottomasti suurten sanakirjahankkeitten joukkoon. Suomen kieltä ei ole koskaan aiemmin opiskeltu niin laajasti toisena ja vieraana kielenä kuin nykyisin, ja sen myötä on syntynyt tarve aivan uudelleenlaiselle sanakirjalle. Suomessa asuvat ei-suomenkieliset ja suomea ulkomailla opiskelevat ansaitsisivat oman laadukkaan sanakirjan.

Suomenkielinen oppijan sanakirja olisi mielestäni niin tärkeä fennistinen hanke, ettei sen toteutumista saisi jättää pelkästään sattuman tai kaupallisten kustantajien varaan. Sanakirjan pitäisi syntyä alan parhaiden asiantuntijoiden — S2-opettajien ja -tutkijoiden, leksikografien ja korpuslingvistien — yhteistyönä. Kuka tarttuisi haasteeseen? ■

MARJA JÄRVENTAUSTA

Sähköposti:

marja.jarventausta@uni-koeln.de

LÄHTEET

- ATKINS, B. T. SUE 2008: Theoretical lexicography and its relation to dictionary-making. – Thierry Fontenelle (toim.), *Practical lexicography: A reader* s. 31–50. Oxford: Oxford University Press. [Myös: *Dictionaries: The Journal of the Dictionary Society of North America* 14 s. 4–43.]
- ATKINS, B. T. SUE – VARANTOLA, KRISTA 1998: Monitoring dictionary use. – B. T. Sue Atkins (toim.), *Using dictionaries: Studies of dictionary use by language learners and translators* s. 83–122. Tübingen: Niemeyer. [Myös: *International Journal of Lexicography* 10 (1) s. 1–45.]
- BESSONOFF, SALLI-MARJA 2000: Suomen sanoja muunkielisille. – *Virittäjä* 104 s. 314–318.
- BÖGER, JOACHIM – DIEKMANN, HELMUT – LENK, HARTMUT – SCHRÖDER, CAREN – KÄRNÄ, AINO 2007: *Suomi-saksa-suomi sanakirja*. 9. laajennettu ja päivitetty painos. Helsinki: WSOY.
- COWIE, A. P. 1999: *English dictionaries for foreign learners: A history*. Oxford: Clarendon Press.
- DUBOIS, JEAN (toim.) 1966: *Dictionnaire du français contemporain*. Paris: Librairie Larousse.
- DZIEMIANKO, ANNA 2006: *User-friendliness of verb syntax in pedagogical dictionaries of English*. Lexicographica Series Maior 130. Tübingen: Niemeyer.
- ENGELBERG, STEFAN – LEMINTZER, LOTHAR 2001: *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. Stauffengurg Einführungen 13. Tübingen: Stauffenburg.
- HAKANEN, AIMO 1994: Sanakirjojen vuosisata. – *Sananjalka* 36 s. 119–122.
- HERBST THOMAS – KLOTZ, MICHAEL 2003: *Lexikografie. Eine Einführung*. UTB 8263. Paderborn: Schöningh.
- HORNBY, A. S. (toim.) 1948: *Oxford advanced learner's dictionary of current English*. Oxford: Oxford University Press.
- ISK 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kie-lioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JACKSON, HOWARD 2002: *Lexicography: An introduction*. London: Routledge.
- JÖNSSON-KORHOLA, HANNELE – WHITE, LEILA 1999: *Tarkista tästä: suomen sanojen rektioita suomea vieraana kielensä opiskeleville*. 2. korjattu painos. Helsinki: Finn lectura.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja 1–3*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 140. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2006.
- LGDaF = *Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*. Berlin: Langenscheidt 2008. Uus. laitos.
- MED = *MacMillan English dictionary for advanced learners*. 2. laitos. Oxford: MacMillan Education 2007.
- MOGENS, JENS ERIK 2005: *Grammatik im Wörterbuch*. – Irmhild Barz, Hen-

- ning Bergenholtz & Jarmo Korhonen (toim.), *Schreiben, Verstehen, Übersetzen, Lernen. Zu ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch* s. 189–202. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- MUGDAN, JOACHIM 1992: On the typology of bilingual dictionaries. – Karl Hyldgaard-Jensen & Arne Zettersten (toim.), *Symposium on lexicography V. Proceedings of the 5th international symposium on lexicography May 3–5, 1990 at the University of Copenhagen* s. 17–24. Lexicographica Series Maior 43. Tübingen: Niemeyer.
- NOKSO = *Natur och Kulturs Svenska Ordbok*. Stockholm: Natur och Kultur 2001.
- NURMI, TIMO 1999: *Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille. Finnish dictionary for foreigners*. Jyväskylä: Gummerus.
- 2004: *Nykysuomen keskeinen sanasto*. Helsinki: Gummerus.
- PROCTER, PAUL (toim.) 1978: *Longman dictionary of contemporary English*. Harlow: Longman.
- RUNDELL, MICHAEL 2008: Recent trends in English pedagogical lexicography. – Thierry Fontenelle (toim.), *Practical lexicography: A reader* s. 221–243. Oxford: Oxford University Press. [Myös: *International Journal of Lexicography* 11 (4) s. 315–342.]
- SCHLAEFER, MICHAEL 2002: *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*. Grundlagen der Germanistik 40. Berlin: Schmidt.
- STORRER, ANGELIKA 2001: Digitale Wörterbücher als Hypertexte: Zur Nutzung des Hypertextkonzepts in der Lexikographie. – Ingrid Lemberg, Bernhard Schröder & Angelika Storrer (toim.), *Chancen und Perspektiven computergestützter Lexikographie. Hypertext, Internet und SGML/XML für die Produktion und Publikation digitaler Wörterbücher* s. 53–69. Lexicographica Series Maior 107. Tübingen: Niemeyer.
- Suomen sanojen alkuperä 1–3. Etymologinen sanakirja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992, 1995, 2000.
- WEBER, NICO 2003: Bedeutungsparaphrasenangaben zu den nennlexikalischen Lemmazeichen im GWDS. – Wiegand, Herbert Ernst (toim.), *Untersuchungen zur kommerziellen Lexikographie der deutschen Gegenwartssprache I. »Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache in zehn Bänden«*. Print- und CD-ROM-Version s. 169–184. Lexicographica Series Maior 113. Tübingen: Niemeyer.
- WELLMANN, HANS 1996: Das Wörterbuch als Grammatik? – Irmhild Barz & Marianne Schröder (toim.), *Das Lernerwörterbuch Deutsch als Fremdsprache in der Diskussion* s. 218–241. Heidelberg: Winter.
- ZÖFGEN, EKKEHARD 1994: *Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis. Ein Beitrag zur Metalexikographie mit besonderer Berücksichtigung des Französischen*. Lexicographica Series Maior 59. Tübingen: Niemeyer.